

Miljøstyring og miljørevision hos mindre vognmandsvirksomheder

Poul Bruun, International Transport Danmark, Omfartsvejen 1, DK-6330 Padborg

Anja G. Andersen, Teknologisk Institut, Emballage og Transport, Gregersensvej, Postboks 141, DK-2630 Taastrup

1. Indledning

Projektet er udarbejdet med støtte fra Miljøstyrelsen og Erhvervsfremme Styrelsen under puljen ”Miljøstyring og miljørevision hos mindre vognmandsvirksomheder”.

Projektet har til formål at reducere miljøbelastningen fra transporterhvervet gennem en øget miljøstyring i vognmandsvirksomheder.

Projektet udarbejdes af International Transport Danmark, Dansk Transport og Logistik, COWI og Teknologisk Institut – Emballage og Transport. Der er efterfølgende indgået en aftale med Institut for Transportstudier om udarbejdelse af IT-versionen af miljøstyringshåndbogen.

Projektet afvikles i perioden ultimo 1998 til primo 2001.

1.1 Projektets mål

Projektets mål er at udvikle et miljøstyringskoncept til brug i mindre vognmandsvirksomheder. På baggrund af en branchescreening udarbejdes et udkast til en håndbog med generelle retningslinier for miljøstyring og –revision hos vognmænd, efter de retningslinier, der kendes fra EMAS og ISO 14001. Med denne håndbog er det hensigten, at de enkelte vognmænd skal kunne indføre miljøstyring med minimal støtte fra en konsulent.

Håndbogen indeholder enkle papir- og PC-baserede værktøjer for vognmænd. Der udvikles kurser og kursusmaterialer i miljøstyring for vognmandsvirksomheder. Håndbogen opbygges i moduler, der kan implementeres enkeltvis eller samlet.

1.2 Overordnet projektindhold

Projektet er opdelt i to faser; *Fase I* (forprojekt) og *Fase II* (hovedprojekt).

Fase I (forprojekt)

Forprojektet har skullet skabe et overblik over det eksisterende videngrundlag. Der er indsamlet viden fra gennemførte miljøstyringsprojekter i Danmark og de øvrige skandinaviske lande.

Fase II (hovedprojekt)

I hovedprojektet udarbejdes og formidles et samlet miljøstyringskoncept og en række værktøjer, med hvilke små vognmandsvirksomheder kan indføre miljøstyring efter retningslinierne i EMAS og ISO 14001. I hovedprojektet opdeles miljøstyringsforløbet i moduler så den enkelte vognmandsvirksomhed kan sammensætte et miljøstyringssystem, der modsvarer virksomhedens behov og muligheder.

I hovedprojektet deltager 6 vognmandsvirksomheder, der afprøver de opstillede koncepter og værktøjer i praksis. Hovedprojektet indeholder desuden en formidlingsfase, der sikrer, at projektets resultater spredes bedst muligt.

2. Branchestruktur

Det er karakteristisk for vognmandsbranchen at egenkapitalen i virksomhederne er lille. Virksomhederne har derfor kun få ressourcer til produktudvikling eller implementering af nye systemer. De små virksomheder besværliggør en udvikling af kompetencen og indførsel af ny viden i branchen.

Hvis de danske vognmandsvirksomheder skal bevare deres gode position på det danske marked for godstransport, er det vigtigt at virksomhederne tager højde for de udviklingstendenser de møder. Nogle af de væsentligste udfordringer findes inden for områderne:

- ændrede krav fra transportkøbere
- internationalisering af konkurrence på markedet for godstransport
- ændrede krav fra myndighederne

Vognmandsvirksomhederne kan forvente en øget opmærksomhed for ressource- og kvalitetsstyring fra transportkøberne.

Stadig flere produktions-, service- og handelsvirksomheder bliver ISO 14001 eller EMAS godkendt. I kravspecifikationerne til ISO 14001 og EMAS-godkendelsen skal virksomheden kunne dokumentere ressourceforbruget og miljøbelastningen i forbindelse med virksomhedens produktion/aktiviteter. Hidtil er der blevet set stort på miljøbelastningen fra godstransporten i denne forbindelse, men ved den seneste revision af kravene til EMAS-godkendelser der trådte i kraft 1. januar 2000 blev kravet til kontrol af transportens miljøbelastning skærpet. Det kan ventes at kravene til ISO 14001 vil følge denne tendens.

For at transportøren kan dokumentere ressourceforbrug og miljøbelastning, skal virksomheden have indført en vis form for ressource- og miljøstyring.

Hvis vognmandsbranchen kan efterleve de skærpede miljøkrav, vil det kunne stille dem i en favorabel udgangsposition i den internationale (navnlig europæiske) konkurrence.

Ved en generel højnelse af den danske vognmandsbranches miljøstandard vil vognmændene have en konkurrencefordel i forhold til både udenlandske transportører i Danmark og på den del af det europæiske marked, der er opmærksom på miljøforholdene i forbindelse med godstransport (p.t. navnlig det svenske og tyske marked).

Branchens evne til at modsvare udviklingen vil afhænge af omstillingsevnen i de enkelte virksomheder.

3. Resultater og erfaringer af projektet

Fase I: Forprojektet – blev afsluttet i 1999. Fase II: Hovedprojektet – forventes afsluttet primo 2001. I det følgende er der en gennemgang af de resultater og erfaringer, som projektgruppen erhvervede i fase I og II.

3.1 Fase I – Forprojektet

Projektgruppen indhøstede følgende resultater og erfaringer om miljøstyringsprojekter i Danmark og øvrige skandinaviske lande:

Danmark:

I Danmark er der flere større projekter, som omhandler vognmandsbranchen og miljøstyring. Projekterne omhandler blandt andet miljøanalyse-værktøjer, miljøstyring for autoværksteder og best practice kataloger over effektive og miljørigtige transportløsninger, teknikker og systemer. Ingen af disse projekter har dog udviklet og afprøvet værktøjer der kan hjælpe vognmænd med at indføre miljøstyring. Projekterne har på hver sin måde produceret resultater, som kan udbygges og forbedres så de kan anvendes til miljøstyring.

Sverige:

Svenskerne er relativt langt fremme, fordi markedet i stigende grad begunstiger vognmandsvirksomheder med miljøstyring. Fx betaler visse dele af det svenske marked differentierede fragter afhængig af lastbilernes miljøstandard og vognmændenes miljøindsats. For at få en bedre betaling indfører vognmændene derfor miljøstyring. Situationen er sådan, at man i Sverige har flere vognmænd, der er certificerede efter ISO 14001, eller som på anden måde har eller arbejder på at få miljøstyring. Den svenske vognmandsorganisation har udviklet et system til indførelse af miljøstyring i vognmandsvirksomheder. Projektgruppen vurderer dog, at systemet ikke i tilstrækkelig grad forenkler implementeringen af miljøstyring.

Norge:

Norges Lastebileier-Forbund (NLF)´s system ”Kvalitet og miljø på vej” er opbygget af 3 elementer: kursus, håndbog og konsulentbistand. NLF satser på enkle og praktiske systemer, der kan integreres i allerede eksisterende rutiner og systemer til optimering af planlægning og økonomi. Målet er ikke nødvendigvis en certificering, og kun få norske vognmænd har indført miljøstyringssystemer, der kan opfylde ISO 14001 eller EMAS.

Finland:

De finske vognmænds organisation (SKAL) er kommet relativt langt med at få introduceret miljøstyring hos vognmændene. Dette er tilsyneladende sket gennem en fælles strategi fra branchens side, samt et pres fra betydelige købere af transportydelser. I Finland har man tilsyneladende satset på ud-

dannelse af vognmændene. SKAL arbejder på at få vognmændene til at være opmærksomme på miljøproblemer. Dette sker blandt andet gennem udviklingen af et uddannelses- og styringsprogram.

3.2 Fase II - Hovedprojektet

I hovedprojektet er følgende faser blevet gennemført eller er under gennemførelse: :

1. Udarbejdelse af koncept til miljøstyring for små og mellemstore vognmandsvirksomheder.
2. Udarbejdelse af miljøstyringshåndbog i papirversion.
3. Udarbejdelse af miljøstyringshåndbog i IT-version.
4. Afprøvning af papirversionen i case-virksomheder.
5. Afprøvning af IT-versionen i case-virksomheder

Efter afprøvningen i case-virksomhederne vil de to sidste faser blive gennemført:

6. Færdiggørelse af miljøstyringshåndbogen.
7. Markedsføring af miljøstyringshåndbogen til små og mellemstore vognmandsvirksomheder.

3.2.1 Miljøstyringshåndbog - papirversion

Den papirbaserede udgave af miljøstyringshåndbogen er dannet af tre grundelementer – *et vejledende, et praktisk og et teoretisk grundelement*. Håndbogen er opbygget i let overskuelige moduler. Ved hjælp af modulerne kan vognmanden sammensætte et miljøstyringssystem, der passer til virksomhedens behov og muligheder. Modulerne består af:

1. Miljøkortlægning
2. Politikker og mål
3. Registreringer og målinger
4. Handlingsplan
5. Forbedringsforslag
6. Arbejdsmiljø
7. Sikkerhed
8. Miljørapportering
9. Certificering

Håndbogen er opbygget således, at der er et sammenhængende forløb i udviklingen indenfor miljøstyring, modulerne kan vælges til eller fra efter behov. Afslutningsvis lægges der op til, at vognmanden kan gennemføre en certificering (ISO 14001), hvis dette anses for hensigtsmæssigt.

Vælger vognmanden eksempelvis modulet miljøkortlægning kan håndbogen give inspiration til indholdet i miljøstyringshåndbogen i form af praktiske anvendelige eksempler, som vognmanden kan vælge til sin miljøstyringshåndbog.

Der er forslag til:

- opstilling af formål med miljøkortlægning
- ansvarsfordeling i miljøkortlægningen
- arbejdsgangen for håndtering af miljøkortlægningen

- intern og ekstern kommunikation af miljøkortlægningen.

Håndbogen indeholder skabeloner og værktøjer der kan udfyldes med oplysninger om transporten. Værktøjerne anvendes i forbindelse med beskrivelse eller registreringer af virksomhedens miljøbelastning.

Hvis vognmanden ønsker mere viden om emnet miljøkortlægning anvendes den teoretiske del af håndbogen, hvor der findes en mere dybdegående forklaring om emnet miljøkortlægning.

I princippet er alle modulerne opbygget på tilsvarende måde.

Miljøstyringshåndbogen – papirversion, som har titlen 'Styr på miljøet i vognmandsvirksomheder' bliver for øjeblikket afprøvet i to vognmandsvirksomheder. Håndbogen er desuden udgangspunkt for IT-versionen.

3.2.2 Afprøvning af papirversionen i case-virksomheder

Barriererne, i forbindelse med afprøvningen af papirversionen i case-virksomhederne, samt case-virksomhedernes kommentarer til papirversionen er kort skitseret her.

Barriererne synes især at knytte sig til følgende forhold:

- Manglende ressourcer til håndtering af miljøstyringshåndbogen
- Der mangler den tilstrækkelige erfaring med at uddelegere ledelsesopgaver og -ansvar

Virksomhedernes kommentarer:

- Modulopbygningen giver brugeren af systemet mulighed for at opnå resultater (miljøregistreringer) forholdsvis hurtigt, og giver mulighed for at etablere miljøstyringen trinvis.
- Det er en fordel, at der er indarbejdet forbedringsforslag i systemet. Situationen er ofte, at virksomheder via deres miljøregistreringer konstaterer, at der er et forbedringspotentiale. Men efterfølgende er virksomheden usikker på, hvilke forbedringer der kan/skal indføres for at udnytte forbedringspotentialet.
- Der savnes en økonomisk kalkule, som synliggør de omkostninger og besparelser der er i forbindelse med miljøarbejde.
- I forbindelse med implementeringen af håndbogen, er der mange spørgsmål, og det virker som en tung proces.

3.2.3 Miljøstyringshåndbog - IT-version

Papirversionen danner grundlaget for IT-versionen af miljøstyringshåndbogen. IT-versionen af miljøstyringshåndbogen er udarbejdet i Access et Windows-baseret databasesystem.

Den foreløbige udgave har følgende indgangsbillede:

Indgangsbilledet er opdelt i 3 sektioner – ”Daglig brug”, ”Vejledning” og ”Håndbog”. I sektionen ”Daglig brug” har brugeren af systemet mulighed for at printe skemaer. Skemaerne anvendes dagligt til registrering af miljødata i virksomheden. Endvidere har brugeren mulighed for at indtaste data i systemet, fra allerede udfyldte skemaer. På baggrund af de indtastede miljødata kan brugeren generere rapporter og grafer over de indtastede miljødata.

Hvis brugeren ønsker vejledning om brugen eller opbygningen af IT-versionen, kan han benytte sig af sektionen ”Vejledning”.

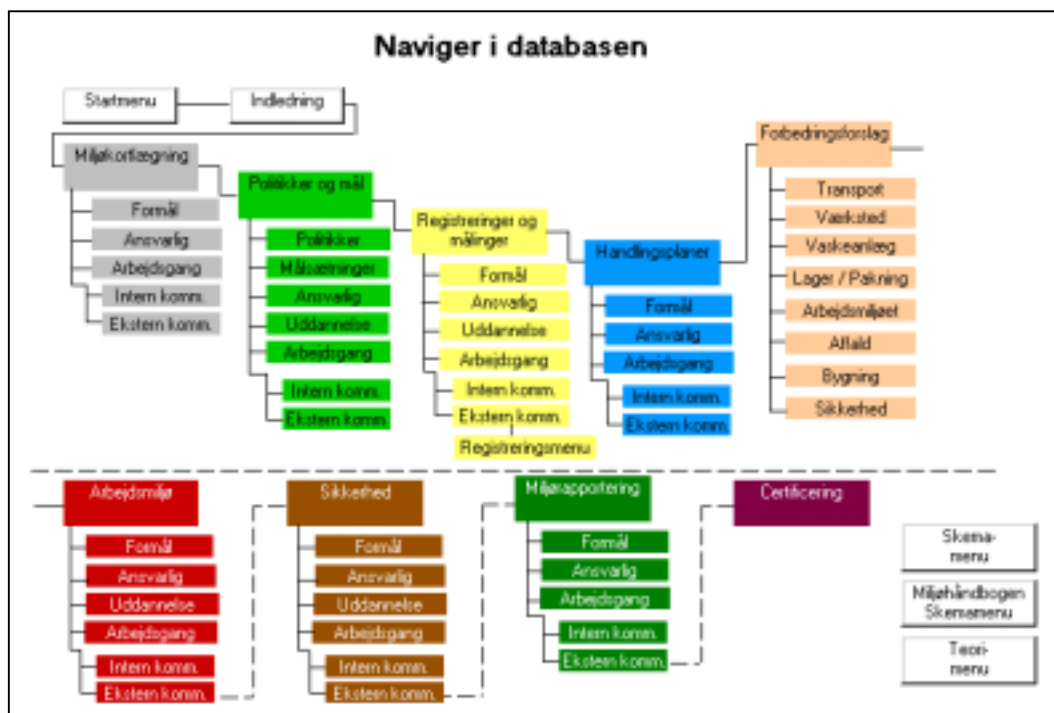
I sektionen ”Håndbog” har brugeren adgang til en teoretisk gennemgang, miljøstyringshåndbogens 8 moduler, samt diverse skemaer, som anvendes i forbindelse med miljøstyringshåndbogen.

Den teoretiske gennemgang giver brugeren en dybdegående information om det aktuelle modul.

Miljøstyringshåndbogens moduler er udformet efter principperne i ’programmeret vejledning’. Det vil sige at brugeren har mulighed for at udvælge forslag til indholdet i håndbogen. Hvis disse forslag ikke dækker behovet, kan brugeren selv vælge, at beskrive indholdet i håndbogen.

Skemaer såsom mødeindkaldelse med agenda til interne miljømøder kan brugeren finde under Miljøhåndbogens skemamenu.

Hvis brugeren mister overblikket, kan der hentes hjælp ved at trykke på ”Globusen” øverst i højre hjørne af skærbilledet. Ved at trykke på globusen fremkommer følgende skærbillede:

Ved hjælp af skærbilledet "Naviger i databasen" har brugeren mulighed for at udvælge den del af systemet, som han ønsker at arbejde med. Brugeren har altid adgang til globusen og kan dermed hurtigt skaffe sig overblik over systemet.

IT-versionen afprøves i 2-3 case-virksomheder, før den endelige version færdiggøres.

3.2.4 Afprøvning af IT-versionen i case-virksomheder

Afprøvning af IT-versionen i case-virksomhederne er p.t. ikke afsluttet.

3.2.5 Uddannelsesmateriale

Uddannelsesmateriale deles op i en række moduler, som gennemgås enkeltvis eller i et sammenhængende kursusforløb:

1. En kort introduktion, som omhandler "Der er penge i miljø – Introduktion til miljøarbejde hos vognmænd". Ved brug af denne introduktion, får vognmænd et grundlag til styring af brændstofforbruget i virksomheden. Introduktionen kan gennemføres i forbindelse med medlemsmøder i vognmandsorganisationerne eller andre arrangementer, hvor vognmænd samles.
2. Grundkursus af 1 dags varighed. Vognmanden introduceres til miljøstyring generelt og i brugen af modulerne 1 til 5.
3. Udvidet miljøstyring. Kursus i brugen af modulerne 6 til 8. Dette kursus kan gennemføres med en varighed af 1 dag.
4. Certificering. Kursus i brugen af modulet certificering. Dette kursus skønnes at ville have en varighed af 1 dage.

Uddannelsesmateriale forventes færdigt primo september 2000.

4. Konklusion

Meget taler for, at vognmandsmarkedet i de kommende år vil opleve en større fokus på virksomhedernes miljøbelastning. Vognmandsvirksomhederne skal altså kunne dokumentere deres miljøbelastning i langt højere grad end tidligere.

Projektet "Miljøstyring og miljørevision hos mindre vognmandsvirksomheder" danner rammen for et samlet koncept, hvormed vognmandsvirksomheden får tilbudt et miljøstyringssystem. Miljøstyringssystemet er opbygget af moduler, hvilket gør brugeren af systemet i stand til at udvide miljøstyringssystemet modul for modul. Endvidere får vognmandsvirksomheden tilbudt uddannelse i forbindelse med udarbejdelsen af miljøstyringssystemet.

Miljøstyringssystemet foreligger p.t. i en prototype, som har været afprøvet i casevirksomheder. Projektet forventes afsluttet primo år 2001, hvorefter det papir- og PC-baserede værktøjer vil være til rådighed for alle i transportbranchen.